

Σύγχρονες Τάσεις της Νομικής Επιστήμης & Επιχειρηματικής Ανάπτυξης

Εισηγητής : ΚΟΣΜΑΣ Ε. ΓΙΑΚΟΥΜΑΤΟΣ, Δικηγόρος Αθηνών.

Α) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Οι τεράστιες πρόοδοι και οι κοσμογονικές εξελίξεις που συνετελέσθησαν τις τελευταίες κυρίως δεκαετίες στην τεχνολογία και συνακόλουθα στις παντός είδους και υφής εμπορικές – επιχειρηματικές συναλλαγές, καθώς και η συνεχής εμφάνιση νέων μορφών και εκφάνσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας, δεν ήταν δυνατόν να αφήσουν ανεπηρέαστο το δίκαιο και ιδίως τους κλάδους αυτού που διέπουν και ρυθμίζουν τις οικονομικές σχέσεις και συμβάσεις, εν άλλους λόγους την εν ευρεία εννοία επιχειρηματικότητα. Η σύγχρονη δυναμική οικονομία κατά τη συνεχή και αδιάλειπτη αναζήτηση νέων μεθόδων και πρακτικών διάθεσης των προϊόντων της τεχνολογίας, επέκτασης των τραπεζικών δραστηριοτήτων και διεξόδου σε νέες αγορές, διαπλάθει και εφευρίσκει νέες μορφές συμβάσεων, οι οποίες ούτε στο Νόμο ρυθμίζονταν ρητά ούτε βεβαίως ανταποκρίνονται στα παραδοσιακά σχήματα των συμβατικών σχέσεων, τουλάχιστον στην κλασική – παραδοσιακή μορφή αυτών. Αυτό το « αυτοφυές», διαρκώς εξελισσόμενο και ευρισκόμενο σε άμεση συνάρτηση με το συναλλακτικό γίνεσθαι, δίκαιο της οικονομίας, θέτει το νομικό ενώπιον εντελώς πρωτότυπων και καινοφανών νομικών προβλημάτων. Η διαρκής αυτή πρόκληση λοιπόν προς εξεύρεση λύσεων και εντοπισμό νέων απρατών για τη διευκόλυνση του οικονομικώς και επιχειρηματικώς δρώντος πολίτη, αναδεικνύει την ιδιαίτερη και ξεχωριστή γοητεία του ιδιωτικού δικαίου υπό την έννοια της ρύθμισης των συναλλαγών και των εμπορικών σχέσεων. Άλλωστε η νομική επιστήμη και ευρύτερα και υπό το ειδικότερο πρίσμα στα πλαίσια του οποίου στην παρούσα εισήγηση εξετάζεται και φωτίζεται, ουδεμία στατικότητα παρουσιάζει ή δύναται να έχει, αλλά οφείλει να αφουγκράζεται τις νέες εξελίξεις και προοπτικές και στο μέτρο του εφικτού να ενσωματώνει αυτές στο ισχύον δικαιοσύστημα. Παραλλάσσοντας μάλιστα εν προκειμένω γνωστή ρήση κορυφαίου Έλληνα Συνταγματολόγου και Δημοσιολόγου και προσαρμόζοντάς την στο δίκαιο της επιχειρηματικότητας, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι αυτό στην εκάστοτε μορφή και έκφασή του αποτυπώνει και καταδεικνύει το βαθμό εξέλιξης του συναλλακτικού - επιχειρηματικού γίνεσθαι, καθώς και τις κυρίαρχες τάσεις και απόψεις αναφορικά με τις ακολουθητέες οικονομικές

πρακτικές, επιλογές, μεθόδους και πολιτικές υπό την ευρεία βεβαίως έννοια του όρου.

B) ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σ' ένα λοιπόν διαρκώς μεταβαλλόμενο, ανταγωνιστικό και απαιτητικό οικονομικό περιβάλλον, η νομική επιστήμη με τους διάφορους φορείς και εκπροσώπους της, καλείται να συμβάλει στην επίλυση προβλημάτων που απασχολούν την επιχειρηματικότητα καθώς και στην άρση των εμποδίων και αναίρεση των ανασταλτικών παραγόντων οι οποίοι και θέτουν προσκόμματα για την ανέλιξή της. Στο σημείο μάλιστα αυτό ο ρόλος του νομικού είναι διττός και αντίστοιχα σημαντικός όσο και δύσκολος, αφού αφενός μεν οφείλει να καταγράψει το επιχειρηματικώς δέον γενέσθαι υπό την αμιγώς οικονομική έννοια του όρου, αφετέρου δε είναι υποχρεωμένος να σεβασθεί ανανεώνοντάς το ταυτόχρονα ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ρυθμίσεων και διατάξεων που συνιστούν και καθορίζουν το νομικό μας σύστημα και πολιτισμό. Εν προκειμένω δεν χωρούν ούτε υπερσυντηρητικές προσεγγίσεις ούτε βεβαίως αυθαιρεσίες και υπερβάσεις που είναι δυνατόν να προκαλέσουν περισσότερα προβλήματα από εκείνα που καλούνται να επιλύσουν. Ακολούθως λοιπόν θεωρούμε σκόπιμο και χρήσιμο να παραθέσουμε κάποια συγκεκριμένα παραδείγματα, κατά την άποψή μας τα πλέον χαρακτηριστικά και εύγλωττα, αγαστής συνεργασίας μεταξύ νομικής επιστήμης και επιχειρηματικότητας, όχι με την πρόθεση να δοθεί έμφαση σε επιμέρους ρυθμίσεις και διατάξεις, κάτι άλλωστε που εκφεύγει των ορίων της παρούσης εισηγήσεως, αλλά προς επίρρωση του αρχικώς διατυπωθέντος ισχυρισμού μας ότι η νομική επιστήμη ως δυναμικός και εξελισσόμενος οργανισμός δύναται όχι απλώς να εντοπίζει τα προβλήματα της σύγχρονης οικονομίας της αγοράς, αλλά αξιοποιώντας επιχειρηματικές ιδέες να δίδει χρηστικές και μακροπρόθεσμα βιώσιμες λύσεις σ' αυτά.

Ένα λοιπόν από τα βασικότερα ζητήματα τα οποία συνήθως απασχολούν τον επιχειρηματία, είναι η εξεύρεση και εξασφάλιση των μέσων παραγωγής και του αναγκαίου τεχνολογικού εξοπλισμού, εν άλλους λόγους της λεγόμενης υλικοτεχνικής υποδομής, που προφανώς είναι αναγκαία για την ανάπτυξη και προώθηση των δραστηριοτήτων τους και τη μεγιστοποίηση του οικονομικού του οφέλους. Έτσι η νομική επιστήμη ωθούμενη από την επιχειρηματική αναζήτηση, η οποία ασφαλώς είναι ιδιαίτερος δημιουργική και παραγωγική όσο βεβαίως και πειστική, διαμόρφωσε το θεσμό της Χρηματοδοτικής Μίσθωσης (Leasing), ο οποίος ακριβώς συνίσταται και κατατείνει στην εξασφάλιση των

απαιτούμενων υλικών μέσων με το μικρότερο δυνατό κόστος και με την ταυτόχρονη παροχή φορολογικών και άλλων κινήτρων, ώστε να μην δεσμεύονται απαραίτητα για την οικονομική μονάδα κεφάλαια και πόροι, χωρίς τούτο να στοιχίζει σε επίπεδο επιχειρηματικής δράσης και ανάπτυξης. Με τον τρόπο αυτό ο παραδοσιακός τρόπος αγοράς των εν λόγω μέσων και εξοπλισμού, ο οποίος συνεπάγεται αντίστοιχη χρηματοοικονομική αιμορραγία υποχώρησε και εξασφάλισε τη ζητούμενη ευελιξία και άνεση προς επίτευξη του τελικού στόχου. Μάλιστα και ο νέος σχετικά αυτός θεσμός ουδόλως παρέμεινε στάσιμος, αλλά αντιθέτως με γοργά και αποφασιστικά βήματα και αξιοποιούμενος από το Πιστωτικό Σύστημα, επεξετάθη και σε νέα επίπεδα και αντικείμενα (λ.χ ακίνητα), που αρχικώς αντιμετωπίζονταν με άκρα επιφυλακτικότητα ίσως δε και δυσπιστία. Έτσι την παρούσα χρονική στιγμή άπαντες σχεδόν οι μεγάλοι Τραπεζικοί Φορείς και Οργανισμοί έχουν αναπτύξει συναφή Τμήματα, είτε με τη μορφή της ένταξης στην ίδια τη δομή τους είτε με αυτήν της σύστασης και ίδρυσης αυτοτελώς φορέων στα πλαίσια ασφαλώς των κειμένων διατάξεων και ρυθμίσεων. Αντιστοίχως οι επιχειρηματικές μονάδες, ανεξαρτήτως μάλιστα κλάδου, τομέα, δραστηριοτήτων και ιδιαιτεροτήτων, θεωρούν και εκλαμβάνουν τη Χρηματοδοτική Μίσθωση ως περίπου αυτονόητο και πάντως αναγκαίο « εργαλείο » για την πραγμάτωση των σκοπών της ανάπτυξης τους και εντάσσουν αυτή στη μεσοπρόθεσμη ή ακόμη και απολύτως βραχυπρόθεσμη στρατηγική τους.

Ακολούθως το σημαντικότερο ίσως θέμα που συναρτάται με την επιχειρηματική δράση είναι η χρηματοδότηση αυτής και μάλιστα ο συνδυασμός εξασφάλισης των αναγκαίων πόρων με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Μάλιστα το ζήτημα αυτό εξέλαβε τεράστιες διαστάσεις αφού η παραδοσιακή μορφή του Τραπεζικού δανεισμού παρουσίασε και εξακολουθεί να εμφανίζει στρεβλώσεις, ως για παράδειγμα η περίφημη περίπτωση του Ανατοκισμού και ο δι' αυτού εξακοντισμός των οφειλών σε δυσθεώρητα ύψη. Ήδη δε η εκτελεστική εξουσία σε συνεργασία με τη νομοθετική τοιαύτη, στο ιδιαίτερο βεβαίως εν Ελλάδι πλαίσιο λειτουργίας τους, έχει τελευταίως ειλικρινώς και ως ένα βαθμό επιτυχώς επιχειρήσει να επιλύσει τις παθογένειες του συστήματος αυτού, το οποίο όμως λόγω του μακρόχρονου της λειτουργίας θα εξακολουθεί να παρουσιάζει τις δυσμενείς επιπτώσεις του και στο μέλλον. Αποτελούσε ως εκ τούτου αδήριτη ανάγκη η εξεύρεση εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, όχι βεβαίως με την παράκαμψη του Πιστωτικού Συστήματος, αλλά με την εξεύρεση μεθόδων ορθολογικότερης και φιλικότερης προς τον επιχειρηματία λειτουργίας του. Ως τέτοια λοιπόν διαδικασία προωθήθηκε και αναπτύχθηκε ταχύτατα ο θεσμός της Πρακτορείας Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (Factoring), ο οποίος και συνίσταται στην προεξόφληση έναντι

βεβαίως κάποιου ανταλλάγματος υφισταμένων απαιτήσεων των επιχειρήσεων, από τις εταιρίες του είδους, οι οποίες εντάσσονται και αυτές στον υπό ευρεία έννοια Τραπεζικό Χώρο. Με τη μεθοδολογία αυτή οι επισφάλειες των επιχειρήσεων μειώνονται σε αξιόλογο βαθμό, το κόστος χρηματοδότησης διαδικασιών εγέρσεως αξιώσεων μέσω και δικαστικών ατραπών εξοβελίζεται, στο μέτρο τουλάχιστον του εφικτού. Έτσι ο επιχειρηματίας δύναται αφενός μεν να προβεί σε αξιόπιστο προγραμματισμό ιδίως στο κεφάλαιο των αναμενομένων εσόδων του με ό,τι τούτο συνεπάγεται για την υλοποίηση των μελλοντικών σχεδίων του, αφετέρου δε να επικεντρωθεί στο αμιγώς δημιουργικό – παραγωγικό τομέα δραστηριότητάς του, χωρίς περιττούς αποπροσανατολισμούς και εντάσεις. Η συγκεκριμένη δε μορφή χρηματοδότησης ευρίσκει σημαντικότερο πεδίο εφαρμογής και αξιοποίησης ιδίως σε περιόδους, ως η σημερινή, όπου παρατηρούνται και εντοπίζονται σημεία οικονομικής υφέσεως ή έστω επιβραδύνσεως της εν γένει αναπτυξιακής πορείας (για αναμενόμενους βεβαίως λόγους), οπότε οι επιχειρήσεις αναζητούν χρηματοοικονομικές πηγές που θα διασφαλίζουν τη βιωσιμότητά τους, χωρίς να υποθηκεύουν ταυτόχρονα τις προοπτικές και επιδιώξεις τους.

Στο ίδιο ωσαύτως καίριο ζήτημα της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, έρχεται αρωγός ο θεσμός και το μόρφωμα των λεγομένων κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών (Venture Capital Funds), όπου επενδυτικές ομάδες πλέον θεσμικοί καλούμενοι επενδυτές, συμμετέχουν υπό τη μορφή αυξήσεως κεφαλαίου, σε επιχειρηματικές μονάδες, είτε στο ξεκίνημα της προσπάθειάς τους (start up) είτε και στα πλαίσια εν εξελίξει ευρισκομένου επιχειρηματικού σχεδίου, εξασφαλίζοντας την απαιτούμενη κεφαλαιακή επάρκεια και προσδοκώντας κέρδη από τις επιτευχθησόμενες υπεραξίες των συμμετοχών τους. Πρόκειται ίσως για το νεότερο και πλέον ενδιαφέροντα, κατά την άποψή μας, θεσμό αφού όχι απλώς εξασφαλίζει χρηματοδοτικές πηγές, αλλά ταυτοχρόνως συνιστά συμμετοχική διαδικασία η οποία τείνει στον εξ αντικειμένου εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων και στην απαλλαγή τους από οπισθοδρομικές λογικές συρρίκνωσης και περιστολής. Η παρουσία λοιπόν επενδυτικών φορέων με τέτοια χαρακτηριστικά συνεπάγεται την προσαρμογή των οικονομικών μονάδων στα πλέον σύγχρονα συστήματα λογιστικής παρακολούθησης, την επικέντρωση στην επίτευξη του τεθέντος και χρηματοδοτηθέντος επιχειρηματικού σχεδίου, ενθαρρύνοντας έτσι πρωτότυπες και πρωτοποριακές ιδέες και την τόνωση του αισθήματος ευθύνης στα πλαίσια της ούτω καλουμένης εταιρικής διακυβέρνησης. Ταυτοχρόνως επειδή συνήθως συνδυάζεται με την ένταξη των επιχειρήσεων σε οργανωμένες αγορές (λ.χ Χρηματιστηριακές τοιαύτες), προσδίδει τεράστια αναπτυξιακή ώθηση και προοπτική στις επιχειρήσεις, ενώ ταυτοχρόνως αυξάνει την αξιοπιστία, φερεγγυότητα αλλά και πιστοληπτική τους ικανότητα.

Μάλιστα τα εν λόγω Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών, ενώ αρχικώς, λόγω του πρωτοτύπου σχεδιασμού τους, αντιμετώπιζονταν από την οικεία αγορά με κάποια δυσπιστία, πολλώ δε μάλλον διότι συνιστούσαν ανατροπή παραδοσιακών αντιλήψεων για τον έλεγχο των επιχειρήσεων από τους ιδρυτές τους, σταδιακά επέτυχαν να υπερβούν τις όποιες επιφυλάξεις και σήμερα ακόμη και Πιστωτικοί Φορείς ανήκοντες στον ευρεία εννοία λεγόμενο Δημόσιο Τομέα έχουν φροντίσει για την ανάπτυξη τέτοιων μορφωμάτων, ακολουθώντας το παράδειγμα του Ιδιωτικού Τομέα που εκ της φύσεώς του αρέσκειται στο να πρωτοπορεί αναλαμβάνοντας βεβαίως και αντίστοιχους κινδύνους.

Περαιτέρω παγία και διαρκής επιδίωξη των ασχολουμένων με το « επιχειρείν » υπήρξε και εξακολουθεί βεβαίως να είναι, η επέκταση των δραστηριοτήτων, η αύξηση του κύκλου εργασιών και η υπέρβαση στενών τοπικών ή άλλων παρεμφερών ορίων και εμποδίων. Οι δε παραδοσιακές μορφές και συμβάσεις αντιπροσώπευσης προς επίτευξη του ανωτέρω σκοπού, παρουσιάζουν εξ αντικειμένου περιοριστικό και πεπερασμένο χαρακτήρα και δε δύνανται να προσδώσουν την απαιτούμενη ώθηση, σχετιζόμενες και εξαρτώμενες μάλιστα άμεσα από το συνήθως μη ελεγχόμενο και μη υποκείμενο σε κανόνες και ρυθμίσεις προσωπικό στοιχείο. Στο πρόβλημα αυτό εξαιρετικά συμφέρουσα όσο και αποτελεσματική λύση ήλθε να δώσει ο θεσμός της λεγομένης Συμβάσεως Δικαιόχρησης (Franchising), όπου καινοτόμοι επιχειρηματίες στα πλαίσια συναφών συμβατικών ρυθμίσεων αξιοποιούν, έναντι συγκεκριμένων οικονομικών ανταλλαγμάτων και προβλέψεων (Royalties) αξιοποιούν την αναγνωρισιμότητα, το κύρος και τον ήδη υφιστάμενο κύκλο εργασιών οικονομικών μονάδων και επιχειρήσεων των οποίων το σήμα και η εν γένει εμπορική δράση είναι ευρέως γνωστά και αποδεκτά. Έτσι στο χώρο και τον αμιγώς παραγωγικό όσο και σε αυτό της παροχής υπηρεσιών οι Συμβάσεις Δικαιόχρησης, αποτελούν το βασικό μοχλό ανάπτυξης και επέκτασης, αφού εξασφαλίζουν διαφάνεια, σταθερότητα και περιστέλλουν τους όποιους κατανοητούς επιχειρηματικούς κινδύνους, αφού ο νεοπαγής επιχειρηματίας δεν καλείται ο ίδιος να εισάγει ένα νέο και εξ αντικειμένου αμφιβόλου αποδοτικότητας προϊόν στην αγορά, αλλά να αξιοποιήσει, στα πλαίσια ήδη αναπτυγμένου συστήματος με ξεκάθαρους όρους και αρχές, προϊόντα και υπηρεσίες με ήδη λελυμένο το θέμα της αναγνωρισιμότητας και αποδοχής. Όλοι γνωρίζουμε ευρύτατα γνωστές οικονομικές μονάδες και φορείς που επιλέγουν σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα τις εν λόγω συμβάσεις και συμφωνίες για να επεκτείνουν το δίκτυο πωλήσεών τους και να κατακτήσουν νέες αγορές και ευρύτατο καταναλωτικό κοινό.

Τέλος, αλλά όχι έσχατη σε σημασία, είναι η συμβολή της νομικής επιστήμης στην διαμόρφωση πρωτοτύπων μορφών συνεργασιών και

συνεργειών προς επίτευξη κοινού σκοπού από εταιρικές και επιχειρηματικές μονάδες παρεμφερούς και όχι μόνον σκοπού και αντικειμένου. Πρόκειται για τις διάφορες περιπτώσεις κοινοπρακτικής δράσης (Join Venture) οι οποίες κατ' εξοχήν παρατηρούνται στον κατασκευαστικό χώρο και κλάδο, ιδίως δε στα πλαίσια ανάληψης και εκτελέσεως μεγάλων έργων που προϋποθέτουν και απαιτούν σύμπραξη διαφόρων επιχειρηματικών μονάδων με εξειδίκευση σε ποικίλους τομείς του οικείου κατασκευαστικού αντικειμένου. Ο ρόλος εν προκειμένω του νομικού είναι να συστηματοποιήσει και ενοποιήσει τις βουλήσεις των εμπλεκόμενων πλευρών και μερών κατά τρόπον ώστε να επιτευχθεί ο τεθείς στόχος με τη σύνθεση των δικαιοπρακτικών βουλήσεων και την ανάδειξη του κοινού τόπου αυτών και τη ρύθμιση των τυχόν μη ταυτιζομένων συμφερόντων τους. Στο σημείο αυτό η νομική επιστήμη και η δημιουργική συμβολή του νομικού έρχεται να συνθέσει και να αναδείξει ως ενιαίο πλέον συμβατικό κείμενο τις επιχειρηματικές αποφάσεις, καταδεικνύοντας ούτω ότι η επιχειρηματικότητα και η δράση του νομικού έχουν έντονα συμπληρωματικό χαρακτήρα, φωτίζοντας το αυτό αντικείμενο από διαφορετικές οπτικές με κοινό πάντοτε στόχο και επιδίωξη, ήτοι την επέλευση συγκεκριμένου οικονομικού αποτελέσματος.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα ενότητα θεωρούμε σκόπιμο να επισημάνουμε ότι οι ως άνω εκτεθείσες περιπτώσεις προφανώς δεν εξαντλούν τις μορφές συνδρομής της νομικής επιστήμης στην εν ευρεία εννοία επιχειρηματικότητα με τη διάπλαση νέων νομικών θεσμών και μορφωμάτων, συνιστώντας ενδεικτική και όχι αποκλειστική απαρίθμηση. Όμως εκτιμούμε ότι συνιστούν τις πλέον χαρακτηριστικές και μάλλον συνηθέστερες στην τρέχουσα συναλλακτική πρακτική τοιαύτες, οι οποίες και εναργώς καταδεικνύουν την αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση των δύο τομέων σε αντίθεση με εκείνους που με κοντόφθαλμη θεώρηση διαβλέπουν τάσεις ανταγωνιστικές μεταξύ αυτών. Άλλωστε στις σύγχρονες συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και κοινωνίας της αγοράς, όπου το βασικό γνώρισμα είναι η ταχύτητα των εξελίξεων και οι συνεχείς ανατροπές, θα ήταν ουτοπικό να επιχειρήσει κανείς εξαντλητική περιπτωσιολογική παράθεση τέτοιων φαινομένων, γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο θα αγνοεί το δυναμικό χαρακτήρα τόσο της νομικής επιστήμης όσο και της επιχειρηματικότητας που δεν επιτρέπουν στατικές και απόλυτες προσεγγίσεις.

Γ) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Καθίσταται λοιπόν απολύτως εναργές ότι οι σύγχρονες τάσεις και οι προοπτικές της νομικής επιστήμης, σε ό,τι βεβαίως αφορά τη διασύνδεσή

της με την επιχειρηματικότητα και την εν γένει συμβολή της στην ανάπτυξη αυτής, συνίστανται στον εντοπισμό και αφομοίωση των εξελίξεων και ακολούθως τη συστηματική επεξεργασία κανόνων, ρυθμίσεων και θεσμών που θα υπηρετούν αυτές και θα συμβάλλουν στην καλύτερη δυνατή ένταξή τους στο δικαιοϊκό μας σύστημα. Βεβαίως στο σημείο αυτό ακριβώς ελλοχεύει ο κίνδυνος αφενός μεν υποταγής σε γραφειοκρατικού χαρακτήρα αξιολογήσεις και αχρείαστους νομικισμούς, αφετέρου δε, και από την αντίθετη σκοπιά, της αντιεπιστημονικής υιοθέτησης λογικής « πρακτικών λύσεων » αποξενωμένων από βασικές αρχές που συνθέτουν το περίγραμμα του νομικού μας πολιτισμού. Η ισορροπία ανάμεσα στους δύο αυτούς κινδύνους και η αποφυγή αυτών συνιστούν τεράστια πρόκληση για το σύγχρονο νομικό, αλλά και ένα νέο πεδίο επιστημονικής έρευνας και δράσης πέρα από τα κατεστημένα και συνήθη. Θεωρούμε μάλιστα ότι ο καλύτερος οδηγός για την επίτευξη του ευκταίου είναι η διαγραφή επιστημονικών ή ευρύτερα επαγγελματικών εγωισμών και η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι η ως άνω έρευνα και προσπάθεια δε λαμβάνουν χώρα σε συνθήκες εργαστηρίου, αλλά αφορούν ανθρώπινες συμπεριφορές και δράσεις εντασσόμενες στην καθημερινή συναλλακτική πρακτική και στο οικονομικό – επιχειρηματικό γίνεσθαι όπως αυτό διαμορφώνεται σε συνθήκες διαρκώς μεταβαλλόμενες και εξελισσόμενες.
